

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. Drie vrouwen hebben we in de afgelopen drie adventsweken in het adventsvizier gehad: Tamar, Rachab en Ruth. Vandaag de vierde. En dan zou je net zoals de voorgaande keren ook hier de naam van de vrouw zelf verwachten, toch? Je verwacht: 'En David verwekte Salomo uitBathseba', maar dat staat er nu net niet. De lector las u voor: 'En David verwekte Salomo bij ... de vrouw van Uria'. Zo kan u dat ook terugvinden in de NBG-vertaling. De NBG doet hier wat de NBV bij voortduring doet: dingen invullen, terwijl de tekst zelf de zaak open laat.

U moet weten dat in de grondtekst het woordje 'vrouw' niet staat. Er staat daar alleen een vrouwelijke vorm van het lidwoord. Als ik het heel letterlijk weergeef, dan staat er dit: 'En David verwekte Salomo uit *die* (!) van Uria.' U ziet, niet alleen haar naam ontbreekt, maar ook het woord 'vrouw'.

2. Een zekere boosheid zou zich van je meester kunnen maken dat Matteüs haar naam hier niet noemt, dat hij haar aanduidt met 'die'. En je boosheid zou nog toe kunnen nemen, omdat ze hier wordt voorgesteld als een afgeleide, als een verlengstuk van, als partner van 'die van Uria', alsof ze zelf niemand is. Dat alles is heel wel voorstelbaar, maar hoe begrijpelijk ook, dan reageer je wel erg vanuit onze categorieën en in het bijzonder, vanuit onze gevoeligheden. Nogmaals, het is goed om op die manier naar teksten te kijken, het kan niet anders. Je kunt niet anders lezen dan vanuit je eigen positie. Je leest tenslotte ook met het oog op je plaats in de wereld heden ten dage. Maar één ding moeten we ook begrijpen: je zult je toch ook af moeten vragen, waarom Matteüs het op deze manier doet. Waarom spreekt hij zo? Waarom doet hij niet zoals bij de andere drie vrouwen?

3. Een tweede opmerking moet ik maken, voordat ik met u op zoek wil naar een antwoord op deze vraag. Want strikt genomen klopt het niet wat Matteüs hier doet. Strikt genomen moeten we zelfs zeggen dat Mt bij deze toevoeging een fout maakt. Want de moeder van Salomo heet in Tenach niet (langer) 'de vrouw van Uria', maar wordt dan -na een hele lange tijd- bij haar eigen naam genoemd: 'David troostte zijn vrouw Bathseba. Hij kwam bij haar en lag bij haar. En zij baarde een zoon. En hij riep zijn naam: Salomo en JHWH had hem lief' (2 Sam. 12:24). Strikt genomen had er dus moeten staan: 'uit Bathseba', maar precies dat doet Matteüs niet. En door dat niet te doen wil hij de lezer attent maken op die andere geschiedenis die eraan voorafgaat (hoofdstuk 11), wil hij laten horen dat aan deze verwekking een pijnlijke geschiedenis vooraf is gegaan, met een andere verwekking, met enorm trieste gevolgen.

4. Die zin ('En David verwekte Salomo uit die van Uria') krijgt nog meer kleur, als we de voorgaande zin erbij betrekken. Ook al zo'n zin met een afwijking. Telkens hoor je immers: 'die verwekte die', en 'die verwekte die'. In de zin die aan de onze voorafgaat, wordt er (ook daar) nog iets aan toegevoegd: 'En Isaï verwekte David, de koning.' Het is de enige keer dat we dat woord horen. Hij, David, die in de geschiedenis dan het prototype van de koning is geworden. Als je dan daarna onze zin hoort, dan gebeurt hier iets dat niet bepaald past bij het koningschap.

Wat me in deze lijst het meest frappeert, is dat je onmiddellijk – je hebt nog maar net gehoord 'David, de koning' – , of je krijgt onmiddellijk een kritische noot bij dat koningschap.

Dat is me behoorlijk opgevallen, in de afgelopen weken rond het overlijden van prins Bernhard. Een heleboel mensen vonden het maar niks dat er zoveel kritische opmerkingen bij de prins gemaakt werden. Men vond het ongepast en werd soms zelfs een beetje boos, als je kritische opmerkingen over hem maakte. Ik vraag me hoe diezelfde mensen hier reageren, op de situatie hier: Matteüs die het woord 'koning' ook nog niet heeft laten vallen, of hij komt heel subtiel met een verwijzing naar een situatie waarin David nou bepaald niet zo'n frisse rol gespeeld.

5. Over subtiliteit gesproken. Heel fijnzinnig worden we eraan herinnerd. Weinig woorden zijn dan nodig om toch precies bij het punt uit te komen waarom het draait.

Het mag fijnzinnig geformuleerd worden, aan de andere kant staat er toch ook weer geen woord Latijn tussen. 'En David verwekte Salomo uit die van Uria.' Nu zal je ook iets begrijpen waarom het er staat zoals er staat. De formulering moet u niet begrijpen als een patriarchale opmerking, van iemand die over vrouwen alleen maar kan denken als iemand die de partner is van. Nee, de zin bevat hier een enorme kritiek op David. *Matteüs* wil ermee duidelijk maken dat het hier om de vrouw van een ander gaat. Dat is wat de verteller in *2 Samuël* niet minder duidelijk wil maken zoals je kan zien aan de manier waarop hij haar (Bathseba) noemt. Alleen aan het begin noemt hij haar Bathseba, vanaf het moment dat David scheef

gaat, noemt hij haar steeds 'de vrouw van Uria'. Steeds maar weer opnieuw. Geen enkele variatie kent hij daarin, zoals wij vaak doen. Wij hebben de neiging om iemand steeds maar anders aan te duiden. Zo doet de bijbelse verteller het niet. De manier, waarop hij iemand kleurt, heeft ook betekenis. Door haar in 2 Samuël 11 steeds maar weer opnieuw 'vrouw van Uria' te noemen, geeft hij er onophoudelijk mee te kennen dat David goed fout zit. Nee, zo expliciet zegt hij dat niet, maar zo subtiel weet hij dat wel te zeggen.

Wanneer treedt de verandering op? Op het moment dat de situatie voorbij is? Nee, hij verandert het pas, als David ervan blijk heeft gegeven dat hij verkeerd zit, als hij het toegeeft dat hij geheel verkeerd gehandeld heeft.

6. Laten we toch nog eens wat scherper naar het oudtestamentische verhaal kijken. Als je dat doet in vergelijking met de andere drie verhalen (over Tamar, Rachab en Ruth), dan zal het je snel opvallen, dat Bathseba in vergelijking met de andere drie een veel passievere houding inneemt? Mag ik dat zeggen? We hadden er in de exegeseclub een hele discussie over. En dan is het grappige dat er nogal wat vrouwelijke collega's waren die het toch niet goed konden hebben van Bathseba dat ze zo weinig in verzet komt tegen David, dat ze toch min of meer met zich laat doen. De vraag: is of ze werkelijk zoveel keus had. Het is een wijze van spreken die je nog wel eens tegen wil komen. Dat je in een situatie terecht komt, waarin je weinig andere keus hebt dan mee te gaan met wat er gebeurt. Maar is dat ook zo? Is er in wat voor situatie je ook verkeert, niet altijd de mogelijkheid van meedoen of niet meedoen, van verzet plegen? Ja, dat kan in bepaalde situatie wellicht je leven kosten. 'Dan heb je toch eigenlijk geen keuzemogelijkheid?' Nee, niet, als je leven zo hoog hebt. Maar feitelijk heb je keuzemogelijkheid is er dus wel. De zaak heb ik nu wel even op heel scherp gezet, ik hoop dat u mij begrijpt.

7. Vanuit het verhaal zouden we over Bathseba moeten hebben, maar dan zit ik vanmorgen toch lastig, want het verhaal zelf, 2 Samuël 11, is veel meer op David gefocust. Hij is bij voortduring het subject van de zin. Bathseba vormt zijn object. We krijgen haar steeds te zien vanuit het perspectief van David. We zien haar door de ogen van hem: als een mooie vrouw. Op haar valt zijn oog, als hij buiten op het dak van zijn paleis staat. Wat zij doet? Een reinigingsbad nemen. Wat hij doet? Boden stuurt hij om haar te halen. het verhaal hoeft al bijna niet meer te worden verteld, want je weet eigenlijk al wel wat er gaat gebeuren. Ze hebben gemeenschap met elkaar. De hoop is – altijd weer – dat het niet uitkomt, als ook dat het geen gevolgen zal hebben. Maar het loopt anders, zoals duidelijk wordt als Bathseba David meldt dat zij zwanger is. Alsof zij zeggen wil, jij hebt mij laten halen, je moet zelf ook maar het probleem oplossen. In vier verzen is een probleem ontstaan, waar hij als koning maar moeilijk van af kan komen. Van koning verliefd zal hij zich ontpoppen tot een koning die zijn vleugels iets te wijd heeft uitgeslagen? Ja, zo kan je het zeggen, zo ondeugend, maar of er dan niet meer aan de hand is? De wijze waarop David het probleem oplost, is toch werkelijk stuitend te noemen. Eerst probeert hij Uria bij *zijn* vrouw in bed te krijgen om daarmee te bereiken dat het straks zijn kind zal lijken te zijn. En als dat niet lukt, gaat hij over tot steeds rigoureuze oplossingen. Die eindigen met een opdracht aan Joab om hem op het slagveld vooraan te zetten, zodat hij zal sneuvelen. Het is elke keer weer pijnlijk, als je ziet tot hoeveel mensen in staat zijn om hun eigen zaakjes te bedekken. Een kat in het nauw maakt rare sprongen, maar een mens in nood blijkt in staat om alles en iedereen op te offeren.

8. Ik moet terug naar dat ene woord uit dat zinnetje dat eraan voorafging: 'En Isai verwekte David, de koning.' Dat maakt het nog pijnlijker! We hebben hier notabene met de koning van doen! Door God de man van zijn hart genoemd. Dat *hij* nu dit soort dingen doet!

O wat is dat toch ongelooflijk pijnlijk, wanneer iemand dergelijke streken uithaalt, die je nu net altijd zo hoog had zitten.

Het verhaal van Advent gaat ook daaraan niet voorbij. Ik moet het anders zeggen, het verhaal van Advent brengt juist de pijnlijke kanten van mensen aan het licht. Maar dat verhaal doet ook wat anders.

Twee dingen hoor je nu over David. Allereerst de woorden: 'de koning en direct daarna 'die van Uria', Nee, de naam van Bathseba hoor je hier niet, zoals ook het woord 'vrouw' hier ontbrak. Het licht valt helemaal op Uria. En daarmee gebeurt er nog iets anders. Om daarvoor te krijgen vraag ik of u met me mee wil kijken naar vers 11 en volgende, waar Uria tegen David deze woorden spreekt: 'De ark en het leger van Israël en Juda zijn ondergebracht in hutten, de opperbevelhebber en zijn manschappen verkeren in het open veld, zou ik dan naar huis gaan om te eten en te drinken en te slapen met mijn vrouw.' U moet die woorden in relatie tot het begin, waar van David vertelt wordt dat hij in Jeruzalem achterbleef. Kijk, want wat er gebeurt, is dit: David mag dan koning zijn, hij gedraagt zich niet dienovereenkomstig. Moet u

dan de woorden van Uria horen, die (woorden) klinken als kwamen zij uit de mond van de koning. Zo immers heeft de koning te zijn, solidair met zijn mensen. Hoorde David als koning van Israël en herder van zijn volk niet bij zijn mannen te zijn, hun strijd te maken tot zijn eigen zaak in plaats van veilig in zijn paleis te zitten. Hij had die leidsman moeten zijn die zijn volk weiden zou. Die woorden van Uria, je mag ze horen als het *magna charta* voor al diegenen door de geschiedenis heen die zwervers en daklozen zijn geworden omwille van het koninkrijk.

Wat er gebeurt? Dat is: Uria die David voorhoudt wie hij als koning heeft te zijn, in zijn woorden, maar niet minder in zijn daden. Hier krijgt ook betekenis dat Uria gaat liggen bij de dienstknechten van zijn heer, als officier, solidair met hen. Bij die dienstknechten ziet hij zijn plek en nergens anders. Zo is in zijn woorden en daden aan de orde wat de ware aard is van de Messias temidden van zijn volk.. Kijk gemeente, Waar David de naam 'koning' draagt, daar nu is het Uria die zich als zodanig gedraagt, daar nu vertoont deze Hethiet de trekken van het messiaanse koningschap.

9. Wat mij opvalt, dat zijn die allereerste woorden in het Matteüsevangelie: 'Boek van de wording van Jezus Messias, de zoon van', ja de zoon van wie. Van Uria? Zou dat gezien het voorgaande eigenlijk niet heel logisch zijn geweest? Maar dan staat er ondanks heel die treurige geschiedenis van David de koning, ... dan staat er toch: 'de zoon van David'. Het maakt duidelijk dat hij, de zoon van David, zich niet losmaakt van die mens die een scheve schaats gereden heeft. En dat niet alleen, het maakt ook nog eens duidelijk dat hij zich niet schaamt om in die lijn te staan! Je zou ze de kost niet moeten geven, de mensen die hun stamboom opschonen!

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

*Zondag Rorate Coeli, 19 december 2004
Bethelkerk, Den Haag-Loosduinen
ds. Nico Riemersma*